

11. ВЪВ ВИСШЕ ВОЕННОМОРСКО УЧИЛИЩЕ „Н. Й. ВАПЦАРОВ“ (1973 – 1.12.2015 Г.)

11.1. Началник на нова катедра в училището (1973 – 1978 г.)

В началото на месец юни 1973 г. се завърнах в България и след формалностите в София се явих в Щаба на флота, където беше последната ми длъжност, от която заминах в аспирантура. В онези времена назначаването на офицерите на нови длъжности ставаше само един път в годината, в края на септември или началото на октомври.

На мен неофициално ми беше казано, че ще бъда назначен в желаното от много години Морско училище.

С разпореждане на Началника на Генералния щаб на БНА от 2 февруари 1973 г. във висшите военни училища на Българска армия от учебната 1973 – 1974 г. се създадат катедри „Военна кибернетика и управление на войските“ с основна задача осигуряване подготовката на бъдещите офицери по внедряване и използване на изчислителната техника. Във ВНВУ „Васил Левски“ не е създадена катедра, а само започва преподаването на някои нови дисциплини. Във ВНВАУ „Георги Димитров“ до този момент е имало катедра „Автоматика“, която се преименува в „Автоматика и кибернетика“ и започват да се преподават заповяданите нови дисциплини. Във ВНВВУ „Георги Бенковски“ се създава самостоятелна катедра, но само след две години се обединява с друга катедра.

Във ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ се създава нова катедра, която запазва своята самостоятелност и до днес и продължава да се развива.

Трябва да се посочи, че подобни катедри още нямаше в много от гражданските висши училища.

Необходимостта от новите катедри и дисциплини, свързани с изчислителните машини, възникна в резултат на постепенното навлизане на новата техника в Българската армия през периода от края на 60-те и началото на 70-те години. Наименованието на катедрите отразяваше вижданията, че изчислителните машини ще бъдат основата на автоматизацията на управление на войските, а кибернетиката, най-вероятно, е добавена към името като наука за общите закони на управление.

Наличието на самостоятелна катедра по дисциплините от дадена научна област според мен е едно от важните условия за получаване на необходимата подготовка на обучаемите в тази област. Това също така създава по-добри условия и за провеждане на научна работа на преподавателите в дадената научна област.

Със заповед на Министъра на отбраната бях назначен за Началник на новосъздадената катедра. Това беше голямо предизвикателство за мен. Встъпих в изпълнение на задълженията си на 10 октомври 1973 г.

Имах чувството, че всичко, което съм учил дотогава, и службата ми на корабите и в Щаба на флота са ме подготвили за бъдещата ми работа в Морско училище.

Приех с радост и желание да се справя с това предизвикателство, но не можех да предположа, че следващите 42 години ще служа, ще работя и животът ми ще бъде свързан много тясно с Морско училище.

Ще се опитам да разкажа за катедрата и дейността на преподавателите и помощните лица през първите 5 години от съществуването ѝ, когато бях неин началник. От есента на 1978 преминах на друга длъжност в Морско училище.

Щатът на катедрата беше минимален, освен началник имаше един старши преподавател (офицер), един граждански преподавател и един лаборант. Тогава нямаше законово определен минимален брой на преподавателите за катедрите във висшите военни училища. Освен това офицерите началници на катедри или преподаватели се назначаваха на длъжности без конкурс. Гражданските преподаватели се назначаваха с конкурс.

За старши преподавател беше назначен моят съвипусник Петър Живков, който беше завършил Военноморската академия в Ленинград по ракетно въоръжение. Конкурсът за граждански преподавател се проведе през м. януари следващата година и той бе спечелен от инж. Иванчо Йорданов, който беше завършил ВМЕИ „Ленин“ в София по специалност „Изчислителни машини“ и работеше в Изчислителния център на тогавашния Институт по корабостроене.

*Капитан III ранг Петър Живков.
По-късно доцент, доктор и
Началник на катедрата
от 1978 до 1992 г.*

*Инженер Иванчо Йорданов.
По-късно доцент, доктор и
Ръководител на катедрата
от 1992 до 2013 г.*

На катедрата беше предоставена една малка стая с маса и два стола. Стаята се намираше на четвъртия етаж на източния корпус на училището. Тогава двата корпуса, източният и западният, се използваша основно за живеене на курсантите, така че стаята, която ни беше дадена, се намираше в района на курсантска рота. По-късно с построяването на специални сгради за живеене на курсантите двата корпуса след ремонт и преустройство останаха само за учебна дейност. В тях се разположиха катедрите на училището, лаборатории, каби-

нети и зали. На катедрата беше отделена част от четвъртия етаж на източния корпус (1975 г.). Това ни позволи да започнем да изграждаме учебно-материална база на катедрата. През 1987 г. катедрата беше преместена в централния корпус на училището на четвъртия етаж, където дотогава беше Изчислителният център на ВМС. Същият беше преместен на друго място извън училището.

Още през първия ден на явяването ни на работа с Петър Живков на 10 октомври проведохме първото „заседание“ на катедрата. Единствената точка в дневния ред беше определяне дата за Празник на катедрата. Решихме това да бъде датата на встъпване в длъжност на първите членове на катедрата, т.е. 10.10. В това имаше и определена символика. Написана датата без точка – 1010 представлява число, написано в двоична бройна система, каквато система се използва в изчислителната техника. Преобразувано в десетична бройна система това число е 10.

Протокола от това първо заседание на катедрата написах в една голяма тетрадка с твърди корици, в която пишехме протоколи още няколко години. Тетрадката вече 45 години се пази в катедрата.

В този малък състав ни предстоеше да поставим началото на едно ново направление в подготовката на курсантите. Тогава в Морско училище всички обучаеми бяха курсанти и за всички режимът беше военен. По-голямата част от курсантите се обучаваха за гражданския флот и други граждански ведомства. Това положение беше само в Морско училище. Затова се налагаше диференциране на дисциплините за двете категории курсанти и за различните специалности. Това влизаше в известно противоречие с програмите на заповяданите за изучаване от всички курсанти учебни дисциплини.

Заповедите, касаещи дейността на висшите военни училища, бяха еднакви за всички училища. В тях почти винаги не се отчиташе спецификата на отделните училища. Дори бих разширил това и за случаите, когато се заповяда нещо за всички военни поделения, което е задължително и за военните училища, но не винаги това е целесъобразно.

Работата ни в катедрата започна преди всичко със запознаване с учебните програми по дисциплините, които предстоеше да преподаваме, и подготовката ни за тази дейност. Това изискваше много усилия от нас.

Тук трябва да отбележа и факта, че създаването на новата катедра не беше посрещнато добре от някои началници на катедри, а бих казал и от част от управлението на училището. Една от причините за това беше, че тя беше създадена със заповед от Министерството на отбраната, а не по инициатива на училището. Това бе формалната причина, а по същество е това, че часовете за дисциплините на новата катедра трябваше да се вземат от дисциплини на други катедри. Количеството на часовете по дисциплините на дадена катедра определя броя на преподавателите.

Освен това някои от вече съществуващите катедри, като например катедра „Радиолокация“, смятаха, че няма нужда от нова катедра, защото и те могат да преподават новите дисциплини.

Имаше и такива, които смятаха, че няма нужда от изучаване на новите дисциплини. Това имаше известни основания, защото първата електронноиз-

числителна машина във ВМС беше доставена и започна да работи през 1972 г. Отношението към тази техника на болшинството от работещите във флота беше като към нещо, което ще навлезе в работата в далечното бъдеще.

Всичко това и липсата на опит при мен и другите в катедрата създаваше доста трудности, които трябваше да се преодолеят.

Спомням си един малко неприятен случай от самото начало на създаването. На катедрата беше възложено да провежда занятията с курсантите от специалност „Корабоводене“ за ВМС по дисциплината „Автоматизирано управление на стрелбата с морските оръжия“. До този момент дисциплината се е преподавала от катедра „Радиолокация“. И понеже вече беше възложено на нас да я преподаваме, трябваше едва ли не от другия ден след назначаването ни да започнем да преподаваме. Занятията за нея бяха вече планирани. Това наложи Петър Живков веднага да започне да преподава дисциплината, без да има подготовка за това. Колегите не пожелаха да ни помогнат в началото на дейността ни.

На катедрата беше възложено да провежда учебен процес по дисциплини, които бяха заповядани от Министерството на отбраната. Всички курсанти, независимо от специалността и ведомството, за което се обучават, изучаваха дисциплините „Изчислителна техника и програмиране“ и „Научна организация на труда“. Курсантите от специалностите за ВМС изучаваха и дисциплината „Военна кибернетика“.

При създаването на катедрата началник на училището беше контраадмирал Чавдар Манолчев, заместник-началник кап. I ранг Петко Халачев, а заместник-началник по учебната и научната част беше кап. I ранг, доцент, доктор Емил Станчев.

*Контраадмирал
Чавдар Манолчев*

*Капитан I ранг
Петко Халачев*

*Капитан I ранг проф.
доктор на науките
Емил Стоянов Станчев*

През есента на 1973 година в Морско училище имаше 11 самостоятелни катедри, които бяха пряко подчинени на заместник-началника по учебната и научната част. Началници на катедрите бяха: на катедра „Корабоводене“ кап. I ранг доцент доктор Ненко Иванов Катеров, на катедра „Тактика на ВМС и морски оръжия“ кап. I ранг доктор Иван Стоев Дюлгеров, който за съжаление почина твърде млад, катедра „Морска практика и експлоатация на кораба“ кап. I ранг Илия И. Мазнев, катедра „Корабни силови уредби“ кап. I ранг доцент Атанас Вълчев Тодоров – първият доцент в Морско училище, катедра „Техническа механика“ кап. I ранг доцент доктор Цветан Илиев Папазов, катедра „Механична технология“ кап. I ранг Коста Керемедчиев, катедра „Електротехника“ кап. I ранг доцент доктор Александър Цанев, катедра „Морски свръзки“ кап. I ранг Михаил Иванов, катедра „Радиолокация“ кап. I ранг проф. доктор на науките Трифон Димитров Пенков, катедра „Математика и физика“ главен асистент Желю Иванов Желев, катедра „Обществени науки“ кап. I ранг Кольо Николов Колев. Освен катедрите имаше и самостоятелна предметно-методическа комисия по „Чужди езици“ с началник доцент доктор Вяра Минева Петкова. През 1974 г. комисията прерасна в самостоятелна катедра.

Военните и научните звания и научните степени на много от посочените тук и в книгата лица не винаги съответстват на момента, за който се разказва. В повечето случаи се посочват последните такива.

Като началник на катедрата аз няхах чести контакти с Началника на училището. Мой пряк началник беше кап. I ранг Станчев. Налагаше се да контактувам и с началника на Учебния отдел, кап. I ранг Дончо Харалампиев.

Аз познавах всички началници на катедри и имах добри отношения с тях. Някои от тях ми бяха преподаватели като курсант. Бях най-младият между тях и винаги съм се отнасял с уважение към всички. Познавах също голяма част от преподавателите в училището.

Тогавашната обстановка в училището значително се отличаваше от курсантските ми години преди 16 години. В работата за мен всичко беше ново, още повече че направо бях назначен за Началник на катедра, без преподавателски опит, и то на катедра, която се създава.

Аз не изпитвах никакво притеснение да търся помощ от всеки в училището. Получавах помощ и съвети от всеки, към който съм се обръщал. Благодарен съм на всички колеги и на офицерите от Учебния отдел и управлението на училището, които постепенно започнаха да ни приемат наравно с другите катедри. Това достигнахме с бързото ориентиране в обстановката и старанието и упоритата работа на всички от катедрата.

Най-съществена и постоянна помощ получавахме от кап. I ранг Станчев. Той за разлика от някои други колеги разбираше необходимостта от такава катедра и от подготовката на курсантите в тази перспективна област на науката и практиката, а също за използването ѝ в дейността на училището. Даже малко странно за мен беше, че Началникът на учебния отдел гледаше на нашата катедра като звено със съмнителна необходимост за училището.

Пиша за тези неща, за да се разбере, че в началото на създаването на катедрата трябваше да се борим не само за бързото усвояване на задълженията ни по учебния процес, но и с редица други трудности от различен характер.

Още от самото начало се опитахме да определим принципното ни виждане към работата и нашите, бих казал, стратегически задачи, за да се утвърди катедрата като необходима и полезна за училището.

Първото направление, което определихме, беше качеството на подготовката на курсантите по дисциплините, за които отговаря катедрата. Задачата беше преди всичко да се създава интерес на обучаемите към учебния материал. За целта трябваше освен всичко друго да свързваме преподавания материал със специалността на курсантите и бъдещата им практическа работа. Това лесно се формулира, но беше изключително трудно за реализиране на практика. Една от причините бе, че на нас ни липсва педагогическа и методическа подготовка и практически преподавателски опит. Затова се налагаше сами да търсим и изучаваме различни въпроси от педагогиката и методиката на висшето образование. Липсваше ни опит и знания и по някои от специалните въпроси. Такъв беше, например, въпросът с подготовката ни по програмиране за ЕИМ. Най-добре в това отношение беше инж. Иванчо Йорданов и много важно беше привличането му за преподавател в катедрата. Иванчо Йорданов в бъдеще имаше значително място в развитието на катедрата. Тук ще спомена само, че той беше ръководител на катедрата 21 години (1992 – 2013 г.).

През пролетта на 1974 г. аз и Петър Живков бяхме изпратени на двуседмичен курс по програмиране на „ФОРТРАН“, организиран от Академията на науките в София. Алгоритмичния език за програмиране „ФОРТРАН“ беше избран за изучаване като най-подходящ за програмиране на задачи от областта на техническите науки.

Това беше единственият курс, който съм изкарал през повече от 40 години работа в Морско училище. Както аз, така и другите преподаватели предимно самостоятелно разширявахме и повишавахме подготовката си в областта на компютрите и информационните технологии.

Второто направление в работата на катедрата беше катедрата да докаже на практика, че е полезна за дейността на училището, за поставяне началото на използване на ЕИМ в учебната и научната дейност. Макар че беше трудно, мисля, че успяхме да предизвикаме интерес към тази дейност, особено на по-младите преподаватели. При създаването на катедрата училището не разполагаше с никаква изчислителна техника, но за щастие на територията на училището беше Изчислителният център на Щаба на ВМС, който разполагаше с ЕИМ.

Третото направление беше организиране и провеждане на научна работа в научната област на катедрата и повишаване научната квалификация на преподавателите от катедрата. Макар че за тази дейност от първите дни беше твърде рано, но това беше задължително условие за изграждане на катедрата и трябваше да е ясно и да се реализира в близките години.

През есента на 1974 г. на длъжност организатор на проекти и преподавател в катедрата беше назначен ст. лейт. Николай Вичев. Преди това той работеше в

Изчислителния център на Щаба на флота и с опита си беше много полезен. На длъжност програмист беше назначена Владка Георгиева, а Божанка Великова беше назначена на длъжност оператор на ЕИМ. През 1976 г. бяха назначени в катедрата като оператори на ЕИМ Славка Кръстева и Ева Василева. Тези назначения бяха с цел да се осигури възможност за използване на ЕИМ в Изчислителния център на ВМС. Освен това в катедрата имаше и една длъжност – лаборант, на която беше назначен отначало Георги Пенев, а след напускането му през 1977 г. – Хайгаз Такворов.

Състав на катедрата през 1977 г. Отляво надясно седнали: Ева Василева, капитан II ранг Иван Йотов, Владка Георгиева; прави: капитан II ранг Петър Живков, Иванчо Йорданов, ст. лейт. Николай Вичев и Хайгаз Такворов

Ние разбирахме, че за да се докаже, катедрата трябва на практика да направи нещо, което да бъде полезно за всички. Затова от началото на 1974 г. в катедрата започна разработване на Автоматизирана информационна система за управление дейността на училището. Първата подсистема, разработката на която е започнала преди създаването на катедрата от доцента в кат. „Математика“ Теню Матев, е подсистемата за обработката на информацията при приемане на курсантите и тяхното класиране в различните специалности (подсистема „Прием“). Независимо от нивото на развитие на изчислителната техника през онези години и липсата на такава в ВВМУ освен подсистемата „Прием“ от колектива на катедрата беше разработена Системата за управление на учебния процес. Системата през 70-те години функционираше на базата на ЕИМ „Минск-32“ в Изчислителния център на ВМС.

Всички от катедрата с голямо желание и дори бих казал с ентузиазъм участвахме в разработване на системата. Освен доцент Теню Матев в колектива за разработване на системата нямаше други външни лица. Разбира се, помощ ни оказваха и от Изчислителния център на ВМС. Най-активен в това отношение беше кап. II ранг Русин Борисов. Системата се реализира и функционираше на основата на ЕИМ в центъра.

*Електронноизчислителна
машина „Минск 32“*

Започнахме с разработването на общите за цялата Автоматизирана информационна система въпроси и с пълно разработване и внедряване на подсистемата „Учебен процес“.

Аз имах известна подготовка по Автоматизирани системи за управление, но системата за управление на висше училище имаше свои специфики, които трябваше да се изучат. Проучихме и опита на други висши училища в България и в Съветския съюз по създаване на такива системи. Много важна беше ролята на Иванчо Йорданов, който беше главният разработчик на базата данни на системата. Всеки от катедрата имаше своя принос към създаване на системата.

На мен ми беше ясно теоретически, че такива системи, които касаят много хора и изискват от тях някакви усилия, за да се внедрят, е необходимо да се преодолеят много психологически бариери.

Един от най-важните въпроси при разработването на системата беше да се осигурят минимални допълнителни задължения на преподавателския състав. Основната информация, която се получава на изхода от системата, беше предназначена за командването на училището, за Учебния отдел, за началниците на катедри, за командирите на курсантските батальони и други длъжностни лица. Системата на първия етап от създаването си най-малко информация предлагаше на преподавателите, а същевременно те пряко участваха в събирането на информацията за учебния процес. Подготовката и събирането на входната за системата информация е един от най-важните процеси при функциониране на такива системи.

Във ВНВАУ „Георги Димитров“, където също се изграждаше подобна система, бяха въвели специални бланки, които се попълваха от преподавателите и след това се предаваха за въвеждане на информацията в системата от оператор. Освен това преподавателите попълваха задължително същата информация и в така наречените класни дневници. Получаваше се дублиране на информацията в бланките и тази в дневниците. Това разбираемо срещаше определена съпротива от преподавателите. Затова ние предложихме да се измени формата на класния дневник и в него да се въвежда информацията във вид, който позволява от него направо да се въвежда в системата. Данните в ЕИМ „Минск 32“

се въвеждаха от перфокарти, които се подготвяха на специални устройства от оператор на устройството.

Такова изменение на дневника, формата на който е заповядана от Министерството на отбраната и е задължителна за всички военни училища, беше посрещнато с остра критика и несъгласие от отдел „Военно учебни заведения“.

Изключителна роля за това да се приеме нашето предложение има кап. I ранг Станчев, който успя да убеди не само офицерите от отдел „Военно учебни заведения“, но и началници от следващото ниво в йерархията на Министерството на отбраната в целесъобразността на нашето предложение.

Информацията, която се въвеждаше описателно в класическите дневници, сега вече се въвеждаше от преподавателите в кодиран вид. Това в началото предизвика известно затруднение за някои преподаватели. Болшинството от тях бързо свикнаха и дори се убедиха, че това е по-лесно, отколкото писането в старите дневници. Приетата тогава форма на класния дневник се използва и сега в Морско училище.

На пръв поглед това изглежда незначителен въпрос и не си заслужава да се пише за него. Реших да напиша, защото и днес подготовката и събирането на информация е един от най-важните процеси за различните системи за обработка на информация, които широко навлизат в живота ни. Вярно, че сега има много по-модерни средства за тази дейност, но вече това трябва да се извършва масово и от обикновените потребители на административни и други услуги, а тази работа често ги затруднява.

След въвеждането на Автоматизираната информационна система различните длъжностни лица от Управление на училището и на учебния процес получаваха обобщена информация за успеха и дисциплината на отделните подразделения за всяка седмица и месец. В ротите се получаваше и информация за всеки отделен курсант. Това позволяваше да се анализира и оцени състоянието на учебния процес и своевременно да се предприемат необходимите мерки. Без системата такава обобщена информация, като правило, имаше само в края на семестъра.

По-нататък Автоматизираната информационна система на училището се разширява и преработва главно от Иванчо Йорданов, за друг тип ЕИМ, които имаше в катедрата. Беше изградена мрежа от терминали към ЕИМ „Микровак“, на които в реално време можеше във всеки момент да се получи предназначената за съответното длъжностно лице информация.

Така беше поставено началото на използване на ЕИМ и информационните технологии в управленската дейност на Морско училище.

След внедряване на Автоматизираната информационна система на училището на катедрата, преподавателите и помощния състав започна да се гледа по друг начин.

Подготовката на преподавателите от другите катедри за използване на ЕИМ в учебния процес и научната работа беше оценена от нас като една от важните задачи на катедрата. За целта по наша инициатива започна провеждането на краткосрочни курсове с преподавателите, особено от профи-

лиращите катедри за отделните специалности. Това беше допълнително натоварване на преподавателите от катедрата, но ние доброволно и с желание провеждахме тези курсове още много години. Освен това преподавателите и програмистите, които бяха назначени по-късно, оказваха индивидуална помощ на преподаватели, които желяеха да използват ЕИМ в своята учебна и научна дейност.

Спомням си, че първият преподавател, на когото помогнах да реши определена задача по специалността си на ЕИМ, беше кап. I ранг доцент Атанас Вълчев. Задачата беше свързана с двигателите с вътрешно горене. Заедно с него помагах и на младия преподавател в същата катедра ст. лейт. Величко Янакиев. Тогава ЕИМ и тяхното използване трудно можеше да се осъществи без помощта на специалист по програмиране. Преподавателите естествено познават много добре проблемите на специалността, но не познават технологията за използване на ЕИМ за решаването на конкретен проблем. Специалистът по програмиране знае как да се подготви дадена задача и да се реши с помощта на ЕИМ, но не е задължително и е невъзможно да познава същността на задачите. Затова ние помагахме на всички, които се обръщаха към нас за помощ и дори мотивирахме преподавателите от другите катедри да използват ЕИМ.

Това беше допълнително натоварване за преподавателите, но ние с желание го изпълнявахме, защото чрез тази работа самите ние се доказвахме като специалисти. Такива бяха времената, че никой не търсеше някаква материална изгода от това.

Разбира се, основната дейност по обем, време и бих казал по важност, която изпълняваше катедрата, беше свързана с организирането и провеждането на учебния процес по дисциплините на катедрата.

На методическите и служебните съвещания в катедрата на този етап се разглеждаха преди всичко проблемите на учебния процес.

Вече споменах, че един от проблемите беше липсата на преподавателски опит и теоретична подготовка за преподавателската професия във висше учебно заведение. Затова на методическите съвещания, които тогава се провеждаха два пъти в месеца, разглеждахме както конкретни въпроси на учебната ни дейност, така и теоретични въпроси. Обсъждахме и опита на други ВУЗ по тези въпроси. Както аз, така и останалите преподаватели проявявахме интерес към проблемите на висшето образование, търсехме литература и следяхме периодичния печат по тези проблеми. Лично си купувахме литература от областта на специалността и постепенно в катедрата се оформиха библиотеки в стаите на преподавателите. Освен това заявявахме в Библиотеката на училището закупуване на литература и абониране за списания по специалността на катедрата.

По-късно от Министерството на отбраната бяха организирани специални курсове за преподавателите от висшите военни училища във Военната академия за повишаване на педагогическата подготовка. Тези курсове бяха много важни за повишаване подготовката на преподавателите по тези въпроси.

Не е тайна, че като правило за преподаватели във ВУЗ се назначават след конкурс добре подготвени в съответната специална област лица, които в повечето случаи нямат педагогическа подготовка. В Морско училище в конспектите за конкурсите се включваха и някои въпроси от педагогиката и методиката на висшето образование, но това беше крайно недостатъчно. Преподавателската работа, независимо от дисциплината, която се преподава, е професия, която изисква съответната подготовка.

Спомням си, че по това време ми попадна една книга на руски учен, педагога Константин Дмитриевич Ушинский, основател на руската научна педагогика. Не помня заглавието, но помня, че е била издадена на български език от издател в град Севлиево през 90-те години на XIX век.

Запомнил съм една мисъл на автора на тази книга, която ми направи изключително впечатление. Тя беше: „Престъпник и убиец е този, който се залавя да възпитава, без да може да го прави“. Цитирам по памет.

Мисля, че по-силно не може да се каже за важноста и отговорността на преподавателската професия. Помислих си в каква ли степен тази мисъл се отнася и за мен?

Когато показах книгата на кап. I ранг професор д.т.н. Емил Станчев и коментирахме тази мисъл, той каза, че във всяка стая на преподавателите трябва на стената да има плакат с тази мисъл.

Това е мисъл, изказана през XIX век, но според мен тя е актуална и за XXI век и по-нататък във времето.

От началото на преподавателската си дейност правех нещата така, както интуитивно ги разбирах, а също се опитвах да ги правя както са ме учили моите учители през годините.

За първите си лекции се подготвих най-старателно, като пишех целия текст на лекциите си. Първата дисциплина, която трябваше да преподавам, беше „Научна организация на труда“. Дисциплината и нейната програма бяха заповядани от Министерството на отбраната. И макар че нямаше пряка връзка с изчислителните машини и използването им, беше възложено на нашата катедра да провежда занятията по нея. По причини, които споменах, се наложи да разработим различни програми за курсантите, подготвяни за ВМС, и за курсантите за гражданското корабоплаване – Научна организация на воинския труд и съответно Научна организация на труда на корабните екипажи от гражданския флот.

Помня, че първата ми лекция в Морско училище беше в поток от около 100 курсанти, петокурсници. Аз се вълнувах много и мога да си призная – в началото гласът ми леко трепереше. За мен тогава главно беше да не забравя какво трябва да говоря. Затова след процедурата по посрещане от дежурния курсант се представих, казах няколко думи какво ще изучаваме и в момента реших, че по-добре да чета написаното.

В началото дори не поглеждах към залата. По едно време усетих, че като чета, не мога да виждам какво става в залата, и реших да говоря това което бях написал, но разбира се, с други думи. Забелязах, че погледите на повечето курсанти са насочиха към мен. Два часа минаха, но аз бях недоволен от себе

ВИПУСК 88

*Курсантите от Випуск 1969 – 1974 г (механици),
на които изнесох първата си лекция в Морско училище*

си. Мисля, че не успях да привлека вниманието им и да предизвикам интерес към това, което говоря. Това е характерно за всеки нов преподавател (не казвам за себе си „млад преподавател“, защото бях на 39 години). Мислите на младия преподавател, особено в началото, са насочени основно към това „Какво трябва да говори?“. Постепенно с натрупване на опит аз вече започнах да мисля не какво да говоря и правя, а как да го правя, за да има резултат от дейността ми. По-късно разбрах и други важни неща за преподавателската работа. Например разбрах, че задачата на преподавателя не е само да доведе до съзнанието на обучаемите определена информация, а преди всичко да предизвика интерес и да привлече вниманието им. Да осигури разбиране на учебния материал от обучаемите. Обучението е преди всичко съвместна мисловна дейност на преподавателя и обучаемите.

Тъй като, макар и с по-малко часове, аз продължих да преподавам и тогава, когато бях на други длъжности в Морско училище, а и след това като граждански преподавател, прозрях много неща за преподавателската работа, но не мисля, че сега трябва да пиша за всичко.

Проблеми в преподавателската работа в началото имах не само аз, но и другите преподаватели в катедрата.

Освен методическите съвещания и самостоятелното повишаване на педагогическата подготовка на преподавателите полезни бяха и така наречените „открити занятия“. Такива се организираха както в отделните катедри, така и

общо за няколко катедри. По-опитни преподаватели провеждаха лекция или друго занятие в присъствието на своите колеги. След това се обсъждаше занятието и се обменяше опит между преподавателите. Такива занятия бяха много полезни, особено за по-младите преподаватели.

Според мен един и същ преподавател една и съща лекция никога не може да изнесе по един и същ начин. Зависи от аудиторията, от преподавателя и други фактори. Затова много е важно отношението и чувството за отговорност на преподавателя към това, което трябва да изпълнява.

В крайна сметка, след като влезе в аудиторията, в класната стая, в кабинета или лабораторията, всичко зависи само от преподавателя. Затова за мен е неразбираемо, когато някой преподавател се оплаква от курсантите, че не внимават по време на занятие или че не учат по неговата дисциплина. Имахме един такъв преподавател в катедрата и трябваша доста усилия да го убедим, че това е негов проблем, а не на курсантите.

Ще ми се да се спра и на още един важен въпрос на преподавателската дейност, а именно на въпроса за отношенията между обучаемите и преподавателя. Според мен едно от най-важните качества, което трябва да притежава преподавателят, за да провежда успешно своята работа, е да бъде доброжелателен и честен към обучаемите. Това трябва да бъде искрено, защото обучаемите веднага разбират фалша в отношенията към тях. Така например курсантите понякога задават въпрос, на който преподавателят не е подготвен да отговори веднага. Аз лично съм имал не малко такива случаи и винаги съм отговарял, „не мога да отговоря в момента, но на следващото занятие ще ви отговоря“. Усетих, че това се приемаше нормално от курсантите. Аз знаех, че ако се опитам по някакъв начин да отговоря, без да ми е ясен отговорът това не е полезно нито за мен, нито за курсантите. Обучаемите виждат и усещат всичко, което прави и мисли преподавателят, и не могат да бъдат подведени с демагогия и лицемерие.

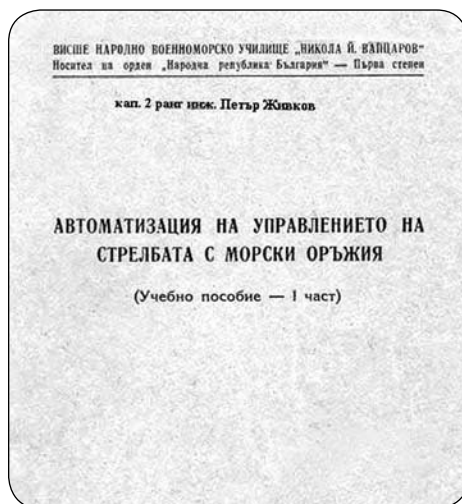
Мисля, че както ние се опитваме по някакъв начин да възпитаваме в обучаемите определени качества, така и те, макар и несъзнателно, със своето поведение и отношение към нас ни оказват определено въздействие.

Важно условие за провеждане на качествен и ефективен учебен процес е осигуряването с учебници и учебни помагала. Ние много добре разбрахме това и започнахме още през първите години да подготвяме учебници и учебни помагала. Трудно можеше да се намерят подходящи учебници, близки до нашите учебни програми, а по някои от дисциплините въобще нямаше никакви учебници.

Първото учебно пособие в катедрата, което ние и с Иванчо Йорданов издадохме през 1975 г., бе „Справочник по ФОРТРАН“. То беше много полезно за курсантите и преподавателите при изучаването и използването на езика. През 1976 г. колектив в състав Иван Йотов, Иванчо Йорданов и Николай Вичев издадохме учебник „Изчислителни машини и програмиране“. Учебникът беше много необходим за обучението по едноименната дисциплина. През 1978 г. Петър Живков издаде учебник по дисциплината „Автоматизирани системи за управление на стрелбата с морски оръжия“, част 1. Това беше първият учебник по тази дисциплина, въпреки че тя се преподаваше отдавна в училището.

*Първото учебно пособие,
издадено в катедрата*

*Първото учебно пособие
по дисциплината*

По предложение на катедрата с решение на Учебния съвет на училището за всички курсанти беше въведена една малка (16 ч.), но полезна за обучаемите дисциплина „Научна организация на труда на курсанта“.

По онова време в периодичния печат доста се пишеше за умствената дейност. Публикуваха се резултати от научни изследвания в тази област. Имаше и издадени монографии по проблемите, свързани с умствената дейност на обучаемите.

Във висши училища, главно в чужбина, се обръщаше внимание на това как обучаемите да използват най-подходящите за тях методи на учене. Тези препоръки се основаваха на научни изследвания в областта на психологията и физиологията на умствената дейност на човека. Аз проявявах интерес към тези проблеми още по време на разработване на дисертацията ми.

Въвеждането на дисциплината беше посрещнато с интерес от курсантите. През 1978 г. издадох малка книга „Научна организация на труда на курсанта“.

Помня един малко забавен случай с тази книжка.

Някъде в края на 90-те години на миналия век в Морско училище гостуваха двама американски учени, които изнесоха лекция пред курсантите и преподавателите за това как да се използват потенциалните възможности на човека в процеса на обучението. Бяха засегнати и особеностите на умствената дейност. Те разгледаха тези въпроси като пред хора, които за първи път ги чуват, с препоръки да се запознаем с тях и да ги използваме.

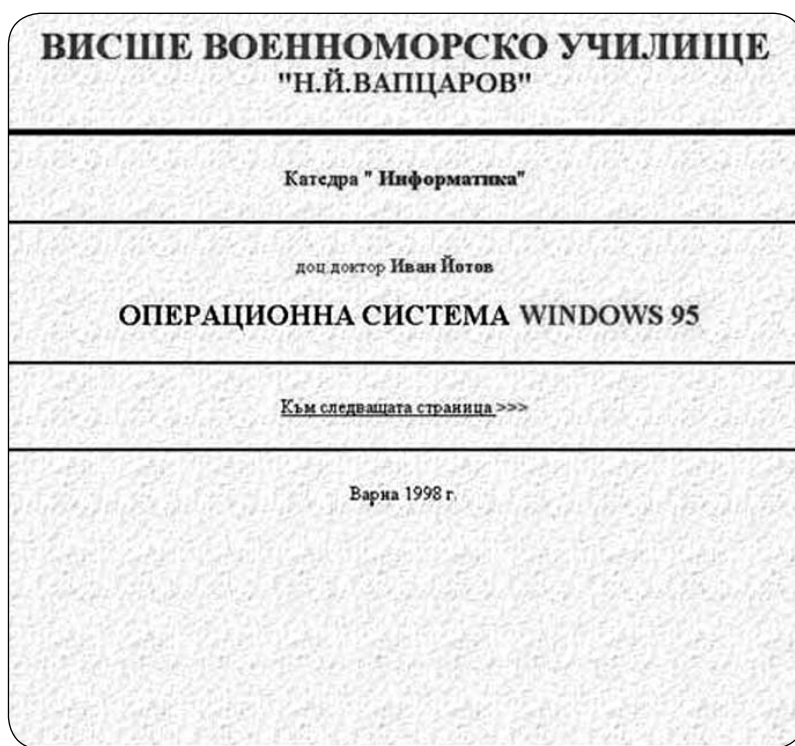
След лекцията имаше малък коктейл, където аз бях взел книгата и помолих една от преподавателките по английски език да ми помогне да разговарям с тях. За съжаление аз не можех сам да общувам на английски език.

Аз им показах книгата и основно нейното съдържание. Казах им, че се провеждат учебни занятия с курсантите по тези въпроси. Те се спогледаха и

малко сконфузени продължихме разговора по тези въпроси. Мисля, че коментарът в този случай е излишен.

С издаването на първите учебници и учебни пособия се постави началото на издателската дейност в катедрата.

През 1998 г. беше публикувано в Интернет първото учебно пособие, написано в Морско училище. Това беше разработеният от мен учебник "Операционна система Windows 95". Публикацията беше на Web сървъра на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“. По-късно публикувах още две учебни пособия на сървъра на училището: през 1999 г., в съавторство с Юлиан Цонев, „Въведение в Интернет“ и през 2001 г. „Проектиране, програмиране, публикуване и поддържане на Web-сайтове в Интернет“.

Първото учебно пособие в Морско училище, публикувано в Интернет

Една от характерните особености в областта на компютрите и информационните технологии е тяхното бързо развитие. Това налага периодично да се изменят както учебните програми, материалната база и, разбира се, учебниците и учебните пособия, които бързо загубват своята актуалност. Това изисква преподавателите постоянно да се интересуват и да следят новините в областта на своята специалност.

Спомням си една метафора, която добре илюстрира необходимостта от постоянно попълване и обновяване на своите знания от всеки, но това с особена

сила важи за преподавателя, особено в областта на информационните технологии.

Както човек, който плува срещу течение на река, не трябва да спира, защото течението ще го върне обратно, така и всеки няма да остане на едно място, ако спре да попълва своите знания, а ще изостане назад.

По тази причина преподавателите от катедрата се налагаше да разработват нови учебници и учебни пособия. Все повече се залага на учебните ресурси в Интернет и на използването на нови технологии в учебния процес.

Без да съм правил специално проучване, от преподавателите на катедрата през време на съществуването ѝ са издадени не по-малко от 30 – 35 учебници и учебни пособия. През последните години са публикувани множество учебни ресурси в Интернет, в това число и с използването на най-новите технологии за обучение.

Още през първите години от създаването на катедрата се опитвахме да отделяме необходимото внимание на научната дейност и научните публикации. Постепенно определихме научните области и ориентировъчно темите за работа на Петър Живков и Иванчо Йорданов по дисертации за „кандидат на техническите науки“ (доктор), както тогава се казваше. По-късно това се правеше и за новоназначените в катедрата преподаватели. Формата на аспирантурата беше задочна или със самостоятелно разработване на дисертация. Значително по-късно (през 1991 г.) в катедрата беше зачислен първият редовен аспирант капитан Величко Стайчев. На тези аспиранти научен ръководител бях аз. Освен това бях научен консултант на ген.-майор Стефан Бъчваров от Военно транспортното училище.

Аз самият в началото имах малък опит в ръководството на научната дейност и на аспиранти, но с общи усилия успяхме да се справим и всички те защитиха успешно кандидатските си дисертации. По-късно те получиха и научни звания „доцент“.

Научната работа и разработването на дисертации е свързано с осъществяването на научни публикации и други научни изяви. Тази дейност е специфична и особено в началото е необходимо много време за подготовката на публикациите. Аз се стремях да помагам в това отношение, но същевременно смятах, че едно от най-важните неща е всеки да се отнася самокритично и отговорно към това, което се предлага за публикуване. Всеки преподавател с публичните си изяви представя не само себе си, но и катедрата и училището. Обсъждахме всички публикации в катедрата, с което помагахме да се осигури високо качество на материалите. Това според мен беше много полезно. Основно научните публикации на преподавателите в онези времена бяха на научни конференции и в Сборник трудове на Морско училище. По-малко бяха публикациите в научни списания.

Поставеното начало и традиции по отношение на научната подготовка на преподавателите продължиха да се развиват през годините. Катедрата е една от катедрите в училището с най-висок процент на преподавателите с научни степени и академични длъжности.

Едно от най-важните условие за провеждане на учебния процес е наличието на необходимата за това материална база. Материалната база на катедрата не само осигурява учебния процес, както е в другите катедри, но и осигурява преподавателите и курсантите по други дисциплини за използване на компютърната техника в дейността им. Това беше особено важно в началните години, когато започна да навлиза тази техника във висшите училища, в това число и в Морско училище. Тогава такава техника имаше само в големи изчислителни центрове, подобно на Изчислителния център на Щаба на ВМС.

Достъпни за висшите училища по онова време бяха електронните калкулатори. Още повече че България е една от първите страни, която произвежда такива калкулатори. През 1965 г. е произведен първият настолен електронен калкулатор в България. По-късно се произвеждат различни серии настолни калкулатори, но при създаване на катедрата най-подходящи бяха калкулаторите от серия 50. Те бяха предназначени за научни изчисления. Имаха възможност за осъществяване на различни математически изчисления, а също и на тригонометрични и други функции.

До появата на електронните калкулатори инженерните изчисления основно се извършваха на така наречените сметачни линейки. Работата с тях не беше много удобна, а също така точността на изчисленията беше ниска.

Ще отбележа, че сметачната линейка е изобретена през 1622 г. от английския учен Уилям Отред.

До 1974 г. в училището бяха закупени десетина електронни калкулатори, които бяха раздадени по 1 – 2 в катедрите. Те се използваша ограничено само от преподавателите.

Катедрата предложи да се съберат калкулаторите в едно помещение, предоставено ни за кабинет, за да се осигури достъп на всички курсанти и преподаватели до тях. Това предложение не беше посрещнато добре от другите катедри, но то беше правилно за момента и беше одобрено от командването на училището.

Кабинетът се използваше масово от курсантите при изпълнение на курсови и други задания и особено при разработване на дипломни работи. Използваше се широко и от преподаватели.

Изобщо виждането на катедрата, че ние трябва да осигуряваме използването на изчислителната техника и информационните технологии от управлението на училището, от преподавателите и курсантите, беше много правилно и с развитието на техниката и технологиите дълги години осъществявахме тази своя, бих казал, мисия.

Едно от важните условия за успешната работа на определен колектив (екип) е да се създаде и да се поддържа подходящ социално-психологически климат. Важно е отношенията между хората да бъдат коректни и дружески. Да се основават на принципни отношения от гледна точка на задачите, които се решават. Определено влияние на отношенията както в катедрата, така в клас оказваше фактът, че ние сме във военно училище. Трябва да се спазват определени от военните устава правила. Тези отношения в процеса на обучението имат определени особености, които зависят основно от преподавателя.

Много може да се пише за това, но отношенията между преподавателя и обучаемите е един важен аспект в дейността на преподавателите във висше военно училище.

Държах отношенията в катедрата да бъдат такива, че всеки да се чувства значим за това, което изпълнява, и да се изградят отношения на взаимопомощ и доброжелателност. Всички, особено от началото, се учехме и тази взаимопомощ беше много важна.

Мисля, че в катедрата бяха изградени такива взаимоотношения. За по-голямата част от нас важеше мисълта от един филм, че „човек е щастлив, когато ходи с желание на работа и се връща радостен в къщи“.

Един от моите принципи в живота е, че „всеки човек е преди всичко човек“, независимо от неговото служебно, материално и социално положение. Към всеки съм се стремил да подхождам в съответствие с този принцип – и към офицера, и към лаборанта, и към курсантите, и към помощния персонал. Спомням си, че за чистотата в района на катедрата се грижеше една, за нас, възрастна жена, леля Цанка. Ние всички я уважавахме и приемахме като член на катедрения колектив и тя винаги участваше в различни наши неофициални дейности.

Преподавателите от катедрата също така по време на занятията обръщаха внимание на психологическия климат в класните отделения и потоците. Те подчертават ролята на социално-психологическия климат в бъдещата работа, особено на военните и гражданските кораби. Подробно тези въпроси се разглеждаха и в дисциплините по научна организация на труда.

През периода, през който бях началник на катедрата, тя смени името си три пъти. Това не зависеше само от нас. От „Военна кибернетика и управление на войските“, през 1974 година стана „Военна кибернетика“, а през 1976 само „Кибернетика“.

Началникът на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ контраадмирал Чавдар Манолчев беше освободен от длъжност през 1976 г. и след него през 1975 – 1976 г. изпълняващ длъжността Началник на училището беше заместник-началникът на училището по строевата част капитан I ранг Петко Халачев.

Кап. I ранг Халачев беше интересен офицер и човек. С него се познавахме малко от времето, когато през 1967 – 1970 г. служех в Радиотехническият отдел на Щаба на флота, а той, ако не се лъжа, беше заместник-началник на Оперативния отдел. Висок, строен и коректен офицер с богат служебен и жизнен опит. При първата среща с него човек може да остане с впечатление, че е много строг и взискателен офицер. Може би така е искал да го възприемат, особено курсантите. Чувал съм от курсантите, че само като го видят да се движи из района на училището, и започват да изпитват известно притеснение, но същевременно те изпитваха и истинско уважение към него. При работа с кап. I ранг Халачев се вижда, че той е много сърдечен, човечен и с много тънко чувство за хумор. Особено по-късно, когато имах възможност да го опозная, това мое мнение се потвърди много по-силно. Имам само хубави и приятни спомени от кап. I ранг Петко Халачев.

Кап. I ранг Халачев знаеше, че е назначен на длъжността Началник на училището само за една година и това не му позволяваше да се опита да реализира някакви свои виждания в работата на училището. Една година е твърде кратък период. През тази година нещата малко се успокоиха и може би много хора очакваха с нетърпение да разберат кой ще бъде новият началник на училището.

През есента на 1976 г. за началник на ВНВ-МУ „Н. Й. Вапцаров“ беше назначен капитан I ранг Емил Станчев Евтимов, който беше известен като Емил Станчев. По това време заместник-началник по учебната и научната част на училището беше кап. I ранг доцент кандидат на техническите науки Емил Стоянов Станчев, който също беше известен като Емил Станчев. През 1977 г. той стана доктор на техническите науки, а през 1978 г. професор и на заместник началника му казвахме „професор Станчев“, а на Началника „кап. I ранг Станчев“. Те двамата бяха от един випуск на Морско училище – „Вапцаровския“. Капитан I ранг Емил Станчев беше постъпил през 1950 г., след завършено средно образование, а проф. Станчев е от студентския випуск, постъпил през 1951 г.

Контраадмирал Емил Станчев

Капитан I ранг Емил Станчев беше назначен за Началник на Морско училище от длъжността Командир на бригада леки сили в гр. Созопол. Известни бяха оценките на Командването на флота и на Командването на силите от Варшавския договор, че той е отличен командир, с особено открояващи се организаторски и делови качества.

Ще си позволя малко да се отклоня от последователността на разказа, за да изразя мнението си по един въпрос, по който има вечни спорове в средите на офицерите от Морско училище. Как е по-правилно – да се назначава за Началник на училището офицер, с дългогодишен опит в училището, или офицер с командирски опит от ВМС? Разбира се, така общо поставен, въпросът е малко некоректен, защото за Началника на училището са важни и много други качества и опит. Освен това всеки човек е уникален и като личност, и като комплекс от знания и професионален опит и затова според мен във всеки отделен случай трябва да се решава след всеоткриваща оценка качествата на конкретния човек.

Командването на ВМС, а и Ръководството на Министерството на отбраната тогава са решили, че подходящият за Началник на училището е кап. I ранг Емил Станчев Евтимов. Моето мнение е, че развитието на Морско училище по-нататък потвърди правилността на това решение.

Аз, както и други, бяхме убедени, че кап. I ранг Станчев виждаше своя път на развитие във ВМС, а не в Морско училище. На тази тема не съм говорил с него. Но дори това да е вярно, то по никакъв начин не оказва влияние на неговата работа като Началник на Морско училище.

През следващите години като началник на катедрата имах чести контакти с Началника на училището. Той се интересуваше от дейността на катедрите в училището и се стремеше да вникне в същността на нашата работа.

Още в началото като встъпи в длъжността, той се среща лично отделно със състава на всяка катедра и се запозна със задачите и проблемите ѝ. Той познаваше почти всички офицери и част от цивилните преподаватели. По графика за тези срещи в рамките на няколко дни беше отделил по половин час за всяка катедра. Не знам как е било в другите катедри, но при нас беше повече от час. След срещата с целия състав на катедрата той доста време разговаря с мен.

Вече написах, че отдавна се познавахме с него. Освен това ще припомня, че той като началник щаб на бригадата при нейното създаване беше предложил аз да бъда назначен за специалист по РТС на бригадата, но Командващият флота адмирал Добрев реши аз да замина в аспирантура, а в Бригадата беше назначен мой съвипусник от Военноморската академия.

Като се срещнахме в Морско училище, аз не знам той дали си е спомнил тази история, но му казах, че желанието му да работим заедно се осъществи и че се радвам за това.

Кап. I ранг Станчев не беше емоционален човек или най-малко не показваше емоциите си, но ми се струва, без да каже нищо, че и той беше доволен, че ще работим заедно в Морско училище.

В разговора ни той се интересуваше не само от катедрата, но и от някои по-обща въпроси на учебната дейност в училището. Аз изказах едно мое мнение, че работата в училището е много сложна и разнообразна и че е необходимо време за вникване в дейността и проблемите на училището. Въпреки че вече бях 3 години в училището, му казах, че едва сега започвам да навлизам в същността на работата. Тогава той ми каза „Аз нямам много време да се разткавам“. И наистина в неговия типичен стил системно и упорито започна да усвоява работата, в което прозираше желанието му колкото може по-бързо да се запознае с дейността на катедрите, управлението на училището, курсантските батальони, тилового осигуряване и другите дейности.

Според мен състоянието, в което той прие училището, не беше най-доброто. Той наложи някои промени, преди всичко в организацията на дейността на управлението на училището и в другите звена на училището. Някои от тези промени налагаха да се промени отношението на много от офицерите и преподавателите към своите задължения и да се подобри организацията в работата. Естествено, че когато се налага да се измени нещо, с което е свикнал човек, особено ако не смята, че трябва да го прави, обикновено възниква вътрешна съпротива. Това не се понрави особено на отделни преподаватели, част от които бяха доценти. Някои дори заговориха за уволнение. След много години някои от тези колеги според мен пресилено пишеха, че тогава едва ли е имало „бунт на доцентите“. Може и да са искали някои офицери да се уволнят, но е факт, че никой не се уволни, освен заместник-началникът по учебната и научната част кап. I ранг проф. д.т.н. Емил Станчев. Той се уволни през есента на 1979 г.

Тук ще кажа нещо, за което много не ми се иска да пиша, но тъй като от някои се злоупотребява, според мен причината да се уволни кап. I ранг проф. д.т.н. Емил Станчев е, че той се надяваше да стане Началник на училището, но това не стана. Той от завършване на училището през 1953-та до 1976 г., когато беше назначен новият началник на училището, беше служил само в Морско училище. Този факт е голям плюс в подготовката на проф. Станчев, в познаване проблемите на училището, на неговите научни изяви и връзки у нас и в чужбина.

Същевременно това, че той няма никакъв командирски опит, според мен е оценено като минус в неговата подготовка за длъжността Началник на училището.

Това са само мои разсъждения за обстановката и събитията от онези години в Морско училище. Не ангажирам никого с тях, но виждам, че след много години някои пишат не съвсем верни неща.

През периода, през който бях началник на катедрата, се смени и Началникът на учебния отдел. В началото беше кап. I ранг Дончо Харалампиев, а през 1975 г. беше назначен кап. I ранг Марин Манчев. Той беше назначен на тази длъжност от длъжност в Оперативния отдел на Щаба на флота.

Спомняйки си за годините, през които бях началник на катедра „Кибернетика“, си мисля, че те бяха много полезни за навлизане в проблемите на учебния процес, на научната работа и управлението на ниво катедра. Пет години на една длъжност на пръв поглед не са малко, но за длъжност началник на катедра според мен не са достатъчни, за да се реализират важни по-дългосрочни планове, особено в научното развитие на катедрата и преподавателите.

Мисля, че в една йерархична структура, каквата е Морско училище, опитът на всяка длъжност е изключително важен. Най-добре е последователно да се преминава през отделните длъжности в йерархията. Вярно, че преди да бъда назначен за началник на катедрата, аз нямах преподавателски опит и затова в началото беше трудно и трябваше да се решават много неща, още повече че и катедрата беше нова.

По-нататъшната ми служба и работа в Морско училище многократно потвърждаваха този принцип, на примера на хора, назначени на високи длъжности, без да са преминали на длъжности в йерархията.

Изпълнението на определена длъжност не само позволява да се придобие практически опит, но и способства за изграждане на определено отношение, широта и дълбочина във виждането на проблемите, а също способства за изграждане на определен начин на мислене и стил на работа. То способства и за придобиване на определен социален опит.

Мисля, че опитът ми като началник на катедра беше много важен и полезен в работата ми на длъжности, които предстоеше да изпълнявам в Морско училище.